

Úvodník:

Svatby v domě

V lednu požádal Jirka Hrabal o Branku, v srpnu Pavel Kotrla o Gábinku, v říjnu Jakub Chrobák o Andrejku. Dělá se to v den svatby tak: nejdřív se tluče na dveře, za kterými postává nevěsta (to šlo nejlíp Jakobovi, protože má ozkoušené dobývání do domu poté, co se orosený lyrikou vracíval před léty k ránu od vsetínského splavu), pak se nastrčí nevěsty falešné (rozpoznání těch falešných šlo ženichům všeobecně dobře, zvláště Jirkovi, kterému nastrčili taky ovcu Michala Jareše), pak přijde ta pravá (všechny nevěsty byly bílé, čisté a krásné jako stránky bez Textů) a ženich požádá o nevěstinu ruku (autor těchto dojemných řádků byl poblíž jediného hlasu připomínajícího debutanta z Psího vína; nakonec to byl Jakub) a obdrží požehnání rodičů. Pak následují obvyklé a historicky ne tak osobité přesuny zúčastněných, většinou v mlčení a klidném soustředění, nejdřív k oltáři (jsou slyšet fundamentální „ano“) a pak ke stolu. Tady se už dějiny ohlašují s nároky na originální příspěvek. Mnozí svatebčané ho dlouho nosí v sobě, ti podepsaní v matričních knížkách dlouho a všeci.

*Povol si, synečku, dokáď si slobodný,
dokáď ti rozmarýn za klobúčkem vóní.*

Jirka při svatbě ve Velkých Karlovicích ukazoval Brance valašské kopce, a spadl. A bylo veselo. U Kotrlů na Bystřičce bylo veselo i vestoje, i když k pádu daleko neměli dva knihkupečtí vyslanci ze Vsetína. A tak předstírali tanec. U Chrobáků v Halenkově bubnovali a probudili Jana Skácela, potichu s ním šli k dědovu hrobu a pokřtili tam Jakobovu sbírku Až dopiju, tak zaplatím. Pak už nikdo nevěděl, kdy sa dopije a kdo zaplatí. A Mirek Urubek s cimbálovou muzikou hrál. Stejně tak dobře jako Hrabalům v Karlovicích a Kotrlům na Bystřičce. Na špičce smyčce má jakési zařízení, kterým zatahuje sítě hlavně na roby. Naklání přitom hlavu a nevyzpytatelně se usmívá. Muzikanti se u nás měli vždycky dobře.

MiRek URubek má v každém jméně „er“; mají ho v křestních jménech i nevěsty Jirky, Pavla a Jakuba: BRanka, GabRiela, AndRea. Možná, že právě za ty drnčivé souhlásky jak za háčky se upínají ty tajemné sítě. A je to.

Dalibor Malina

Obsah:

úvodník

Dalibor Malina: Svatby v domě__2

poezie

Radek Malý: *** __8_9

Jan Válek: *** __20_21

Michal Jareš: *** __22

próza

Martin Škabraha: Návrat__4_7

překlad

Alexej Alechin: *** __7, 23

Dumitru Țepeag: Klíčovou dirkou__18_21

comics

Michal Jareš: __16_17

rozhovor

Jakub Chrobák: O literatuře, Latinské Americe a koze Herce (Rozhovor s Radovanem Lipusem)__10_15

recenze

Pavel Kotrla: Jeden den__23

Mojmír Trávníček: Klíč k určování básní__24_25

Jan Jílek: Několik poznámek k polovině Tarantinova arcidíla__25_27

Jakub Grombř: Rumunsko, jaké je__27_29

Erik Gilk: To nejlepší z tradice českého historického románu__29_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24
tel. 571 443 567
pkotrla@atlas.cz

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344
755 01 Vsetín
tel. 571 419 531
knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 31, ročník VIII., šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina, redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor Malina, Milan Orálek, Martin Škabraha; registrace MK ČR E 13264, internetová adresa: <http://www.inext.cz/texty>

NÁVRAT

Martin Škabraha

Často se v noci dívám z oken hrázní budovy na hladinu „mojí“ přehrady. Jenom se tak dívám a přemýšlím o té vodě, jak je tichá, mohutná a těžká, jak dosedá pořád až na dno... Od jisté doby mě tyhle myšlenky napadají často a pravidelně.

Bylo to před pár lety. Na jaře, nějakých čtrnáct dní před začátkem sezóny. Jednoho rána zazvonil telefon. Ten hlas si stále pamatuji velmi živě. Byl pevný a rozhodný, ale zároveň v něm bylo něco nejistého – přízvuk. Cizí přízvuk člověka, který má sice češtinu jako mateřský jazyk, ale dlouhá léta prožil v zahraničí a do řeči se mu vloudilo něco, co tam nepatří. Takže ačkoliv onen muž mluvil velice rozhodně, to dlouhé odloučení od domova mnohá jeho slova jako by rozmazávalo. Dneska se mi zdá, že v tom byl určitý symbol.

Přání měl opravdu dost zvláštní. Chtěl vypustit přehradu.

„Ano. Všechnu vodu pryč. Aby bylo vidět dno.“

„Proč proboha? A kdo vůbec jste?“

„Můžu to zaplatit. Veškeré výlohy. Jsem dobře zajištěn.“

„Vy mi nerozumíte. Není možné, aby si někdo jenom tak objednal vypuštění přehrady. Přehrada má svůj řád a všechno. Jedině kdyby existoval nějaký mimořádný důvod... Proč ji chcete vypustit?“

„Mám své důvody.“

„Své důvody? Co to znamená?“

„Podívejte se, já se vlastně chci jenom ohlásit. Příští týden, ve středu, se dostavím osobně. Budete tam? Vy nebo někdo?“

„Ano, já jsem tu vlastně pořád, ale...“

„Tak se budu těšit nashledanou,“ řekl s tím svým – nejspíš anglickým nebo americkým – akcentem a zavěsil.

Byl jsem z toho trochu neklidný, ale pak jsem nad tím mávnul rukou. Říkal jsem si, že jestli přijede, tak se uvidí – a pokud nepřijede, tím líp. Když pak ale skutečně přijel, vůbec mě to nepřekvapilo. Z toho telefonátu jsem neměl pocit, že bych mluvil s člověkem, který jenom tak plácá do větru.

Co mě překvapilo, byl jeho věk. Čekal jsem někoho v plné síle, ale uviděl jsem starce. Ne že by v něm nebyla síla. Naopak: vyzařovaly z něho velká vůle a velké odhodlání. Ale tělo, do něhož se ta vůle snažila vlévat energii, už poslouchalo jen s notnou dávkou těžkopádnosti, kterou nemohl zakrýt ani vínově rudý sportovní automobil a bílý oblek nejnovějšího střihu. Na očích měl tmavé brý-

le, které – řekl bych – měly především skrývat nechtěná hnutí mysli.

Když jsem mu obšírně vysvětlil, že získat povolení k vypuštění přehrady by bylo v podstatě nemožné, nejde-li o nějaký mimořádný, třeba bezpečnostní důvod, nenaléhal, ani se nerozčiloval (čehož jsem se zprvu trochu bál). Mlčel a dlouze se díval na lesknoucí se hladinu za mými zády.

„Víte, že tam na dně byla kdysi vesnice?“ zeptal se pak.

„Tak bych tomu neříkal. Bylo tam, tuším, pár stavení, už starých a nepříliš hodnotných,“ odpověděl jsem podle svých znalostí – a hned jsem si uvědomil, že jsem nepoužil ta nejvhodnější slova.

„Čemu říkáte hodnotných?“ odsekl.

„Promiňte.“

Znovu se odmlčel. Mně mezitím začínalo svítat – zatím jen v náznacích.

„Můžete mě tam vzít ve člunu?“ zeptal se po chvíli. „Všechny výlohy zaplatím.“

Jeho „tam“ mi přišlo tak zvláště mnohovýznamné. A protože mi bylo líto, že jsem se ho před okamžikem dotknul, nemohl jsem mu ten drobný výlet odmítnout.

Bylo zarážející, s jakou jistotou věděl, kde mám zastavit. Tvrdil, že to pozná podle kopce, tyčícího se nad přehradním údolím. Prý ho vídal v úhlu, který si přesně pamatuje, i když jsme přes dvacet metrů nad místem, odkud se tenkrát mohl dívat. V té chvíli jsem mu to věřil. Pocítil jsem k němu určitou vstřícnost a příběh, který s sebou nesl, mě začínal zajímat. Snažil jsem se prohlédnout tmavá skla jeho brýlí a uvidět jeho oči a jejich výraz. Marně.

Stáli jsme vysoko nad tím místem, kvůli kterému přijel, a dlouho bylo slyšet jen narážení vody, zčeřené větrem, do bílých stěn člunu.

„Přijedu zase příští týden. A přivezu si výbavu pro potápění,“ řekl umíněně, nakloněn přes bok plavidla a upíraje zrak do neprůhledných hlubin pod námi.

Samozřejmě jsem mu to rozmlouval: potápět se v jeho věku (při vší úctě) do takové hloubky, do toho chladu a obrovského tlaku, když tam mohou být spodní proudy. A i kdyby: co tam asi najde? Voda a bahno dávno všechno pohřbily. Ale zároveň mě na té myšlence něco přitahovalo; bylo na ní cosi úctyhodného. Chtěl jsem být u toho. Taky mě napadlo, že tady vlastně reprezentuji onu instituci, která zavalila něčí domov masami vody a že on ve mně může vidět spoluviníka. Sám jsem se napomínal, že přemýšlet tímhle stylem nemá žádný smysl, ale charisma toho muže a snad i touha provést něco ilegálního byly nakonec silnější.

Aby mne zcela získal, začal trochu vyprávět. Říkám „trochu“, protože to byly spíš jen takové náznaky příběhu, útržky poznamenané navíc jeho akcentem. Vyrostl tady a prožil tu téměř celé mládí, ale potom odešel (ještě dřív, než se uvažovalo o stavbě přehrady). Ten odchod byl náhlý a snad i ve zlém; každopádně ho cítil jako nějakou vinu, kterou je třeba odčinit. Možná ta vina nespočívala v ničem jiném než v zapomnění. Úspěšná obchodnická kariéra jej naplnila velkým sebevědomím a stvořila mu jakýsi nový život – život bez minulosti a bez vzpomínek. Až donedávna, kdy se za „zvláštních okolností“, které nepřiblížil, „podruhé narodil“. Po tom zážitku se v něm ozvala touha, ba povinnost („Hlas! Hlas, který nesnesl odmlouvání!“) vrátit se do místa, odkud kdysi odešel. Měl to být vlastně symbolický návrat v čase, snaha znovu najít svoji minulost. Zvláštní přitom bylo, že nehovořil o lidech (z nichž někteří snad ještě mohli být naživu), ale jen o tom místě a svém sepětí s ním: „Lidé a místa patří k sobě,“ říkal.

A tak přišť nahradil jeho elegantní bílý oblek neoprénový krunyř. Konečně jsem měl možnost podívat se mu do tváře bez matoucích tmavých brýlí. Měl pronikavě modré oči, posazené hluboko v důlcích, což ale jen zvýrazňovalo jejich jas.

„Opravdu víte, co děláte? Je to šíleně nebezpečné,“ řekl jsem ještě, už jen čistě formálně, pro klid vlastního svědomí. On právě šlapal vodu u boku člunu a čekal, až mu podám těžkou podvodní svítilnu.

„Bez obětí není zisk. To jsem se naučil v byznysu,“ řekl, natáhl se přes okraj plavidla a vzal si z mé ruky připravenou svítilnu. Pak se ponořil.

Jistě, hned jsem zalitoval, že jsem se dal do něčeho takového vlákat. Má vůbec v úmyslu se ještě vynořit? To je, oč tu běží! Slovo oběť, které použil, ve mně zanechalo nepříjemný pocit, že onen návrat může být návratem *absolutním*, návratem, ze kterého už není návratu... Absurdně jsem začal přemýšlet, co udělám, jestli tam opravdu zůstane. Ví o něm vůbec někdo? napadlo mě. Ví někdo, že tu byl? Viděli mě s ním? Třeba by se na nic nepřišlo, třeba se sám postaral, aby zahladil všechny stopy, třeba chtěl takto zmizet ze světa, záhadně, všem z očí. V tom případě bych byl jediným svědkem. Možná jsem spolupachatelem největší obchodní transakce jeho života: splacení nesplacitelného dluhu. Uvidíme, zda bude tento druh platby přijat!

Ovšem – jak asi tušíte – ten muž se po nejdelším čekání mého života opět vynořil. Dokonce chybělo dobrých pár minut do předpokládaného

vypršení zásob kyslíku. Minul se asi o sto metrů, musel jsem nastartovat a dojet pro něho. Byl úplně vysílený a nevypadal dobře. Třásl se, nemluvil, do člunu jsem ho musel doslova nasoukat. Když ale trochu popadl dech, rezolutně zamítl, abych volal sanitku, jak jsem měl v úmyslu. Tvrdil, že ho slabost rychle přejde – a měl pravdu. Při cestě do mé kanceláře jsem ho ještě musel podpírat, ale pak stačil velký čaj s rumem, aby se mu do tváří vrátila barva a z těla se vytratil třas. Dal jsem si s ním. Poprvé od našeho setkání se na jeho rtech objevil úsměv, klidný a smířlivý.

„Jsem vám hluboce zavázán,“ řekl a podal mi v děkovném gestu ruku. Z jeho stisku byl ještě cítit vodní chlad, ale byl pevný a poctivý. „Prožil jsem díky vám očistu ducha. Omlouvám se za ten zbrklý nápad vypouštět přehradu. Byla by to hloupost. Takhle to dopadlo daleko lépe. Ty masy studené a temné vody – bylo to jako prodírat se vlastním nitrem. Až na dno.“

„A co jste tam vlastně viděl?“

Na tu nechtěně dvojsmyslnou otázku mi neodpověděl.

„Možná se budete zlobit,“ nedalo mi to, „ale docela jsem se bál, že se už nevynoříte.“

„Já? Já se, příteli, něco napotápěl! I když jsem neplánoval dělat to ještě v tomhle věku.“

„Tak jsem to nemyslel. Měl jsem strach, že... že už se nebudete *chtít* vynořit.“

Asi nebylo zrovna taktní mu to takhle říkat, ale strašně jsem chtěl vědět, jak to vlastně bylo – a taky si ulevit, že to nakonec skončilo tou lepší variantou. Jeho pohled po mé otázce na okamžik zvažněl; zdál se mi vylekaný (snad přistižený?) a utvrdil mne v tom, že tam na dně se zřejmě odehrál skutečný boj. Po chvíli ale úlek z jeho tváře zmizel a on se snad až příliš bezstarostně zasmál.

„Zbláznil jste se? Čekám večer skvělé zprávy z burzy!“

V té chvíli jsem si uvědomil, že už mluví téměř bez přízvuku.

ALEXEJ ALECHIN

MOŘE

Odliv, příliv, odliv...

A neomrzí se to?

*spolu s básní na str. 23 z ruštiny přeložil
Pavel Kotrla*

RADEK MALÝ

Nad městem hekají barokní oblaka

jakoby pod tíhou prvního sněhu
Teprve červenec Rok se zas zhulákal
Den s nocí, naivka, závodí v běhu

Plešatý měsíček leští si lysinu
utěrkou jakoby z podzimní mlhy
Teprve červenec 33 ve stínu
V Kyjevě vypukly vánoční trhy

Zasněná housenka sní svůj sen o létu
jež podzim jakoby z kříže už snímá
Havrani v Rusi se chystají k odletu
Teprve červenec Taková zima

Zapadnout někam za obzor

jak slunce po třech pivech
Být Heyerdalův vor
Být *live*

Stařecké skvrny soumraku
zhyzdily den a prořaly mu žíly
Temelín tužeb potemněl od mraků
Těch starodávných, co se vyrojili

A bijí zvony... Bože, kdo je tluče?
Co udělaly? Ptali se jich, proč?
Jeřabiny Oči koček
Těch co skáčou přes obruče
Podzim – brána – vkroč

A Luna plivla stříbro do střech dómů

Z cukrárny burácí Carmina Burana
Luna se rozlila v mlhavých dálkách
Ač třeba stokrát už bitva je vyhraná
ještě ne válka

Jsme ztracení a pomoci nám není
a Luna plivla stříbro do střech dómů
Jsme ztracení Jsme zatracení
kudy domů

Jsou chrámy mezi zoufalstvím a nebem
Dej mi k nim, když ne dojít, aspoň dolézt
Dlaň Luny protlučená hřebem
bolesti

Bez konce, bez začátku naše cesta
Vesnice Města Pole Louky Les
Jsme bez víry a to se trestá
jsme bez

LIRIODENDRON TULIPIFERA

Die dünne Sonne. Matt und schwach
und scheu.

Viděli včera v kraji Ahasvera.
Sytý stín kašny sahá na orloj.
LIRIODENDRON TULIPIFERA.

Pohublé slunce. Matné, slabé, plaché.
Den vykrojený z carrarského mramoru.
Klácení ořechů. List plave v lavoru.
Über's Feld schreitet schweigsame Rachel.

Vorstadt Neustift

Jsou jistě chvíle, kdy i tento kostel tančí
Marie vystupuje z rámu
pod tújí tajně zatají dech a
spěchá
k náhrobku, jež dávný německý kameník
pojal v podobě žehnajícího Jana
(anebo onen svatý vstoupil do kamene
kdo ví a beztak co na tom sejde
?)

Jsou jistě chvíle, kdy i tento kostel zpívá
rackové nad čističkou utichnou
a Marie se dívá
a Jan se dívá

Z autobusové zastávky dolehnou sem hlasy
(paní, ten televizní pytel,
to je bezvadná věc)

a vůně
a vítr
a vlasy

Jsou jistě chvíle, kdy i tento kostel tančí

Radek Malý (24. července 1977 v Olomouci) Jako básník i jako překladatel z němčiny obstál v několika soutěžích (Literární Františkovy Lázně 2001, Překladačská soutěž Jiřího Levého 2000 aj.). Debutoval sbírkou *Lunovis* (BB-Art, 2001, nominace na výroční knižní cenu Magnesia Litera jako objev roku). Za poslední básnickou sbírku *Vraní zpěvy* (Petrov, 2002) letos získal Cenu Jiřího Ortena za rok 2003.

O LITERATUŘE, LATINSKÉ AMERICE A KOZE HERCE

Na rozhovor s Radovanem Lipusem jsem se připravoval dlouho a pečlivě, ba tak pečlivě, že jsem zapomněl i termín našeho setkání a málem jsem strávil jedno dopoledne ve Staročeské pivnici v Ostravě. Tipl jsem si prostě hodinu. Naštěstí byl tentokrát můj roztržitý barometr v pořádku a já se trefil. I proto jsem si mohl přičetné odpovědi na nepřičetné otázky zapisovat. Předkládáme tedy výsledek...

Začněme jakousi předotázkou. Když jsem kouřil u nás doma na balkóně a připravoval si otázky pro náš rozhovor, najednou mě napadlo, že mi Ostrava připadá jako sice živoucí, ale přece jenom placka, nepůsobí tak na Vás někdy?

Ne, Ostrava není placka. Slezská Ostrava je přece celá jakoby na kopci. V jeho půli je fotbalový stadion, což je zajímavá zvláštnost, nad Bazaly je Důl Petr Bezruč se svými těžními věžemi v úhlu 90°, což je světová rarita. Za Bezručem je zoologická zahrada se lvy a tygry a za tím vším národní kulturní památka – Důl Michal, důl na kopci, taky zvláštnost. Ostrava na mě nepůsobí jako placka. Navíc ji zvláštěně pólí Ostravice. Beskydy jsou Beskydy, to je pravda, ale i Ostrava má svůj zvláštní reliéfní průběh.

Asi máte pravdu, to zřejmě ta inverze. Nicméně teď k divadlu. Divadlo je vlastně reprodukcí literárního, dramatického textu. A na ten se chci zeptat. Myslíte si, že drama jako literární text má své čtenáře? Může někoho oslovit „pouze dialog,“ když třeba lyrická složka v popisu je pro současnou prózu docela podstatná?

Myslím, že to s dramatem nebude tak špatné, když se pořád píše, vydává a věřím, že i čte. Jistě, není to jako ve Francii, kde existuje deset nakladatelství, které vydávají buď pouze divadelní hry, nebo mají ediční řady divadelních her. Ale ani u nás není situace ztracená. I my máme v Brně nakladatelství Větrné mlýny, které vydává současné divadelní hry, máme Shakespearovskou řadu, některé věci vycházejí i v časopisech, třeba v DISKU nebo ve Tvaru v rámci edice Tvary. Sám znám i skupinu lidí, kteří jsou zarputilými čtenáři divadelních her. Dokonce to jde někdy tak daleko, že nechodí do divadla, chtějí mít své divadlo v hlavě a nenecha-

získal krásnou zkušenost, když jsme inscenovali drobné juvenilní básnické texty Václava Havla pod názvem Zpěvy šílence v Hradci Králové. Václav Havel přijel na premiéru a já jsem jej viděl dojatého, což je samo o sobě nečekaně milé. Ale daleko zajímavější bylo, že se pak tato drobnost, plánovaná původně na jeden podvečer, hrála ještě dva roky.

Moje další otázka s účinností umění souvisí. Myslíte, že regionální časopisy mohou obnovit, nebo udržet prestiž literatury například tím, že mluví jinak? To neznamena okrajově, ale o kraji, což může s konkrétním čtenářem víc rezonovat.

Určitě. Dokonce si myslím, že divadlo může v této věci literatuře jen závidět. To není otázka peněz a investic, ale kdyby existovala tak široká a vrstevnatá škála divadelních časopisů, jako je těch literárních, bylo by to skvělé.

Divadlo by potřebovalo časopisy podobné Textům, které by sveřepě, ale vůbec ne povrchně a okrajově mapovaly divadlo v regionech. Takové časopisy nejsou. Přitom literárních časopisů je u nás několik desítek. Od Čmeláka a světa, časopisu, který vydává Petr Motýl v nákladu zhruba deseti kusů, přes Texty nebo Psí víno až po státem sice mizerně, ale dotované Literárky, Tvar, Revolver revue, nebo Host. My máme Divadelní noviny, Svět a divadlo, ale to všechno jsou časopisy vytvářené centrálně. Nevím třeba o tom, jestli nějaký divadelní časopis vychází v Brně, možná ano, ale já o tom nevím. Víím, že na katedře filmové a divadelní vědy vychází časopis v Olomouci, ale ten se zaměřuje spíše na film.

A Texty (a teď nejde o to, že spolu děláme rozhovor) mě opravdu baví. Baví mě především svým formátem, ale i svou sveřepostí a cestou, kterou si vybrali, a na které tvrdošijně trvají. Baví mě právě tím, že jsou ukotvené v kraji a krajíně, ale zároveň nejsou zastydle a obzrenecké. Baví mě ale i tím, jak respektují onen mysteriozní Karpatský oblouk, jak si uvědomují, že Beskydy jsou součástí Karpat, které končí až kdesi v Rumunsku, což se projevuje třeba silným zastoupením překladů z balkánské oblasti. Musím říct, že v každém čísle si najdu věc, která mě osloví. I když nesleduji Texty úplně pravidelně, ale v těch číslech, která se ke mně dostala, jsem si vždycky vybral.

To musíme samozřejmě napravit, od teď je budete mít připravené se jmenovkou ve Voliéře. Ale teď k další věci, na kterou se chci

zeptat. Nastudovali jste v Divadle Antonína Dvořáka hru Vrátila se jednou v noci Eduardo Rovnera. Jaká to byla zkušenost? Musel jste vědět, že půjde o středoevropskou premiéru.

Ona zajímavá byla už cesta, jak jsme k textu dostali. Marek Pivovar brouzдал po webových stránkách a našel synopsi té hry. Byly tam i odkazy na agentury, které Rovnera zastupují, jedna z Buenos Aires a druhá z New Yorku, tak jsme tam napsali mail. Ozvali se promptně a poslali celý text. Nechali jsme si udělat překlad a věděl jsem hned, že tu hru chci nastudovat. Spojuje v sobě totiž s latinskoamerickou lehkostí ironii a přizemní a banální témata s tématy hlubšími, až zásadními. Už zápletka – vstup mrtvé matky do děje jenom kvůli takové „hlouposti,“ jako je poznat snachu – mně přišla originální a půvabná. Je to přece nový pohled na svět, kterým se říká, že smrtí nic nekončí, smrt je jen další fází naší kontinuální existence. Člověk se po smrti nedostává do stavů oduševnělosti, zmoudření, jak o tom mluví některá náboženství, naopak, zachovává si všechny své nejapnosti, malichernosti, nedostatky a předsudky. Ale zároveň si mrtví zachovávají schopnost milovat, což dokazuje sama postava matky, která se po smrti zamiluje do Salomona. Může se zdát, že jde o drobné bonmoty typu: „Pojď, máme celou smrt před sebou,“ nebo „Je třeba zemřít a nechat žít“, ovšem všechno to má svůj přesah, celý děj směřuje, nebojím se použít toho slova, až k jakési katarzi, smíření skrze odpuštění, a to jsou témata, která mohou člověka očišťovat a vzrušovat.

Práce na představení byla zajímavá od překladu, který udělal Ivory Rodrigéz, až po osobní setkání s Eduardo Rovnerem. Ten přiletěl do Ostravy na premiéru, na níž se setkal s argentinským velvyslancem. Zároveň ale mluvil i o tom, že přiletěl, aby navštívil rodiště a hrob svých předků, který je prý od Ostravy kousek – v Kišiněvě. Kišiněv je na mapě, aspoň z Buenos Aires, opravdu kousek. I to je jiná, zajímavá optika.

I na to jsem se chtěl zeptat. Jaká byla reakce autora?

Na konci byl upřímně dojatý. Tvrdil dokonce, že jde o jedno z nejzajímavějších zpracování, která viděl. Vrátila se jednou v noci se hrálo v Los Angeles, v Tel Avivu, New Yorku, v Helsinkách a Rovner je známý tím, že často na premiéry jezdí, tak nevím, jestli je tak dobrý „herec“, nebo to myslel vážně. Mně se zdálo, že byl skutečně spokojený.

Teď bych se rád věnoval další vaší aktivitě, a tou jsou Šumná města. Očekával jste po prvním dokumentu, že se strhne taková vlna zájmu?

No jistě, že nečekal. To ostatně považuji za veliké štěstí, s Hrubínem řečeno, dar nad lidské síly: stává se mi občas, že řada věcí, o kterých jsem si myslel, že budou jen příležitostnými záležitostmi, se promění v něco neuvěřitelného. Tak jako zmiňovaná Průběžná O(s)trava krve. Tu jsme začali hrát v roce 1994 na konci sezóny jen pro pár přátel. Nikdy bych nečekal, že v květnu 2004 to bude deset let a Průběžná O(s)trava krve se stále hraje. Mezitím vznikla TV verze, natočilo se CD a lidé na představení pořád chodí a baví se jím. Podobné to bylo s Romancí pro křídlovku. Mysleli jsme si, že na Ostravu bude deset premiér až dost, pokud ji uvidí 600 diváků, bude to úspěch. A dnes bude mít Romance kolem sta repríz, a budeme končit jen proto, že někteří herci odešli do Prahy a já nechci hru přeobsazovat. Nikdy bych nečekal, že se křehký Hrubín bude v industriální Ostravě hrát šest let.

A stejné to bylo i s Šumnými městy. Nejprve jsem si vymyslel postavičku žasnoucího architekta, který v Ostravě zažívá překvapení, ale i jisté nepříjemnosti s architekturou. Tenkrát jsem ještě nevěděl, že tu „postavu“ obsadím právě Davidem Vávrou. Nikdy by mě nenapadlo, že vznikne 52 dílů, že půjde o práci na několik let, že zmapujeme skoro celou Českou republiku, a hlavně, že to někoho bude tak moc zajímat. Dnes už existují nadšenci, jako třeba v Bílovci, kteří si natáčejí svá Šumná města. A to je další z těch darů: zpřístupnit lidem příběhy měst a zajímavých domů. Navíc: na Šumná města se nabalily další aktivity. Zdá se, že lidé si dnes už moderní architektury podstatně víc váží, nejde jen o miliónové investice, mnohdy jsou to drobnosti, vysekat trávu, aby stavba byla vidět, zanést objekt do map a průvodců, pověsit někde ceduli s popisem stavby, a to nejsou složité věci. Pochopitelně nemáme sílu, ani prostředky na to, abychom některé objekty fyzicky zachránili. Ostatně to ani není smysl celého projektu. Jde nám spíše o změnu v myšlení a ve vnímání. O zbytek už se musejí postarat místní, což se už dnes – díky Bohu – zhusta děje.

A poslední otázka. Jak se vám točilo Šumné Valašsko. Musel jste očekávat výtky, co všechno tam chybí...

Já naopak myslím, že Valašsko má v tomto smyslu docela štěstí, protože je vlastně hned ve třech dílech. Jednak Šumný Radhošť, kde je Rožnov, Pustevny a Frenštát, (já vím, můžeme se přít o tom, co je čisté Valašsko), pak je Šumný Zlín, což už je taky na hranici, a nakonec teď, Valašsko z nejvalašštějších: Valašské Meziříčí, Hrubá Lhota, Jablunka a Vsetín.

Ale nám se toto Valašsko točilo příjemně. Hlavně nám vyšlo počasí, což je vždycky důležité. Myslím si, že ty věci jsou i dost objevné. Třeba architekti Josef Místecký, Bohumír Kupka a slavná dřevařská škola ve Valašském Meziříčí, podobně jako ve Vsetíně stavby Ludvíka Hilgerta, myslím Komerční banku a obchodní dům U Rodingerů, stejně jako hvězdárna ve Valašském Meziříčí, jejíž návrh daroval meziříčským hvězdářům Zdeněk Plesník, a tak bych mohl pokračovat. Doufám, že nepůjde o věci obligátní a notoricky známé, doufám, že Šumné Valašsko by mohlo být v lecčems objevné i pro místní.

Navíc, David Vávra se po Valašsku pohybuje na zvláštním bizarním stroji, je to čtyřkolka Honda, cosi mezi motocyklem a motorkou, a to zase jakoby ukazuje na charakter Valašska, jde o ten rozkmit mezi sveřepou tradicí dřeva, slivovice, folklóru, ale zároveň i novými fenomény, jako je třeba lední hokej, a co já vím, co všechno. Zajímavý je i příběh té čtyřkolky. Tu nám půjčil jistý kamenosochař Pařenica, který věren svému jménu pařil v hotelu Apollo, a když jsme ten stroj uviděli a chtěli si ho půjčit, vůbec neprotestoval, naopak nám s valašskou ochotou a srdečností vyhověl.

Navíc, Šumné Valašsko má, kromě několika dalších, i jednu zásadní konotaci literární, vystupují v něm Gabra, Málinka i jejich koza Herka.

Děkuji za rozhovor.

Jakub Chrobák

aluze

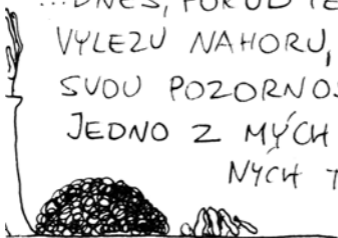
Revue pro literaturu, filozofii a jiné

*Adresa redakce:
Křížkovského 10, PS 207,
771 80 Olomouc
e-mail: redakce@aluze.cz
tel.: 585 631 159*

*poezie / próza / vzpomínky
rozhovor / studie / recenze
glosy / archiválie
<http://www.aluze.cz>*

...TO JAKO MÁM VYLEZT NAHORU?
... JMENUJI SE UMBERTO E.
A MOŽNÁ MĚ ZNÁTE JAKO
AUTORA KNIHY „ONTOLOGICKÝ
PRINCIP & ZNAK »PASIVITY«“

...DNES, POKUD TEDY
VYLEZU NAHORU, ZAMĚŘÍME
SVOU POZORNOST NA
JEDNO Z MÝCH OBLÍBE-
NÝCH TÉMAT -

(1)

-- COŽE? "BAŠČANSKA
PLOČA?" -- PARDON, TO
NEBYLO NA VAŠ... TEDY
MOJE OBLÍBENÉ TÉMA,
KTERÉ VÁM DNES

PŘIBLIŽÍM,
JE
ORFEUS...

Ufff...

(2)

... JISTĚ ZNÁTE TEN
DOJEMNÝ PŘÍBĚH O
TOM, JAK KRAŠNĚ HRÁL
NA LYRU A JAK SVOU

ŽENU
VYVEDL Z
PODSVĚTÍ...

(3)

... MILUJU ZEJMÉNA TU
ČÁST, KDY

SE ORFEUS
OTOČÍ A
EURYDIKA
ZMIZÍ
NAVŽDY...

4

...VÍTE, TA PŘEDSTAVA, TO ROZHODOVÁNÍ...
KDYŽ JI UYVEDE, CO PAK S NÍ ZA
PÁR LET? JE TO PRAVA TROCHU
ŠOVINISTICKÉ, TA NADVLÁDA, ALE...

Haló...

...JEJDA, CO PAK SE DĚJE?

5

© Michal Jareš

ROZHODOVÁNÍ...

6

DUMITRU ȚEPEAG KLÍČOVOU DIRKOU

Dumitru Țepeneag (nar. 1937), jeden z nejoriginálnějších rumunských prozaiků. V padesátých letech píše výhradně do šuplíku, poprvé publikuje až v r. 1966, koncem šedesátých let stojí mj. u zrodu nového literárního směru, tzv. onorického estetismu. V roce 1975 je nepohodlný spisovatel během pobytu v Paříži zbaven rumunského občanství Ceaușescovým prezidentským dekretem. Nucen zůstat v emigraci píše střídavě rumunsky i francouzsky. Do povědomí rumunských čtenářů se vrací až v devadesátých letech, kdy jsou postupně vydávány jeho romány, mj. již po druhé „Hotel Europa“, jenž obdržel cenu UNESCO a byl přeložen do francouzštiny, němčiny a maďarštiny (pro české čtenáře je připravována ukázka v Literárních novinách). Vydávání Țepeneagova díla v rumunštině vyvrcholilo v roce 2001, kdy bukureštské nakladatelství ALLFA uceleně vydává pod titulem „Prin gaura cheii“ (Klíčovou dirkou) jeho krátké prózy. Zde je tedy první malé nahlédnutí:

Mrtvá ryba

I já jsem tam byl, před restaurací, ve skupině zvědavců, kteří se mačkali, aby se také podívali na rybu na chodníku. Strkali do mě, šlapali mi po nohách, ale já přesto nemínil jít pryč. Školní brašna na zádech ztěžkla, opírala se o ni nějaká nervózní paní, byla tlustá a měla pronikavý hlas.

— Takových zvědavců! Takových zvědavců!

Bylo ještě brzy, restaurace byla zavřená. Na chodbě, která vedla ke kuchyni ležely tři kusy ledu složené jen tak halabala a pár vyhozených květin. Vedle toho ryba.

— Mrtvá ryba, to je toho, řekla žena, která se dostala až ke mně a ochranářsky mě uchopila za ruku. Měla teplou zavlhrou dlaň. Pronikavý hlas mi dráсал bubínek.

Skleněné oko ryby se dívalo přímo na nás. Šupiny byly jako zelené nehty, k okraji namodralé. Ležela napůl v chodbě, kde byl led, napůl na vlhkém asfaltu chodníku, s hlavou na obrubníku.

— Ryba na chodníku?

— Asi ji přivezli pro restauraci...

— Ale takovou velkou!..

Vysoký muž, vyschlý jak treska, se žlutou aktovkou pod paží se protlačil dopředu. Nedů-

věřivě se na mně podíval a pohrozil mi prstem. I ostatní popošli blíž.

— Jakási ryba...

Krčili rameny. Žena vedle mne v tom stále neměla jasno. To ji tam jako nechají na výstavu, nebo co? Kroutila nechápavě hlavou. Potom ji napadlo něco veselého.

— Upéct ji tak pěkně na rožni, celou, jako tele... Celá svatba by se nasýtla!

— Je dobře vykrmená, pochvaloval si jeden pán, který mne začal hladit po hlavě. A což taková rybí polévka!

Vtipkovali, chichotali se, někteří mlsně pomlaskávali. Bylo obyčejné všední ráno, pracovní den, slunce teprve vycházelo. Nemohl jsem se přimět k odchodu. Mrtvá vypadala větší, delší. Jako člověk. Bělavé břicho postupně modralo. Šupiny už se netřpytily, zmatněly. Pouze oko zůstalo lesklé. Lidé odcházeli. Paní s hlasem jak trumpeta mě začala napomínat:

— Co pořád koukáš? Nemáš co na práci, nemáš jít do školy? Mrtvá ryba, no, co na ni pořád civíš?

Všichni jí dávali zapravdu. Souhlasně pokyvovali hlavami nahoru a dolů. Taky pažemi. Šel jsem. Na rohu jsem se však zastavil a díval se, jestli tam ta paní ještě je a potom jsem se vrátil. Na chodníku jich zbylo už jenom pár. Nějaký shrbený stařeček s mrnětem držícím se ho za ruku, a ještě asi dva, tři další. Lidé pospíchali do práce, zastavil se málokdo. Spokojili se s letmým pohledem na dálku. Opíral jsem se o vitrínu restaurace a díval se jí do oka, které mi nic neodpovídalo. Všechny rybí oči jsou stejné. Neodvážil jsem se jí dotknout. A nevěděl jsem ani, jestli je to ona, nechtěl jsem, aby to byla ona, ryba, která mi připlouvala večer k oknu, když jsem byl sám. Tenkrát jí šupiny zářily jako by byly z ametystu. Svou milou tlamičkou s tlustými pysky se dotkla skla a byla se mnou, dokud nad domem přes ulici nevyšel měsíc. Když jsem byl smutný, tančila před oknem ve žlutavém světle lampy. Byl to legrační tanec, byla těžká, někdy ztrácela rovnováhu, převrátila se břichem vzhůru, narazila ocasem do sloupu, už sebou málem plácla na chodník, ale vždy včas našla rovnováhu, měl jsem ji rád a smál se na celé kolo jejím kouskům. Nevím, jestli to byla mrtvá ryba. S rodiči jsme se brzy přestěhovali do jiné čtvrti, do velkého domu, kde jsme měli balkon. Rád jsem chodíval na balkon dívat se na noční město, na jeho světla, ty malé, zlaté rybky.

A potom jsem začal chodit na gymnázium.

Tramvaj

Čekal jsem už přes čtvrt hodiny na tramvaj. No, vida, konečně! Zuby nehty, pěstmi se mi povedlo pořádně se zachytit držadla a vyškrábat se jednou nohou na stupátko. Předě mnou čněla nějaká dáma, velká jako almara, celou svou vahou se o mne opírala. S vypětím sil, pomáhaje si lokty, štouchanci a kopanci, se mi podařilo vecpat ji do vozu a sám se za ní taky vydrápat. Tramvaj se rozjela. Průvodčí pátravým pohledem žádala na všech jízdenky. Jízlivě jsem se pousmál a strčil jí pod nos tramvajenku. Přiznávám, že toho dne jsem měl docela štěstí: skryt za zády té tělnaté dámy jsem se záhy dostal až doprostřed vozu a při první příležitosti se co nejpohodlněji uvelebil na sedadle. A pak už jsem se po nikom neohlížel. Pozoroval jsem okénkem hemžení města. Potom mě to přestalo bavit, zavřel jsem oči a poněkud ukolébán kodrcavou jízdou tramvaje a šumem rozhovorů v uších jsem si zdřímnul. Snad jsem i chvíli spal. Když jsem znovu otevřel oči, zpozoroval jsem s údivem, že už není vidět ani domy, ani ulice. Vyjeli jsme z města. Ve světle soumraku se táhla úžasná, zářivě modrá rovina. Zapadající slunce v ní zanechávalo rudé a fialové pruhy. Na šedavém pozadí oblohy jsem rozeznal stále níž kroužící ptáky. Na obzoru se objevil bílý kůň s plamennou hřívou. Ptáci s mocnými, zahnutými zobáky se k němu blížili. Rozhlédl jsem se kolem sebe. Ve voze bylo úplně prázdné! Ani průvodčí už nebyla na svém místě. Protějším okénkem byla vidět tatáž, jako nehybné jezero zářící rovina. Pár dalších koní s hořícími hřívami přiběhlo polekaně až téměř k tramvaji, poté zůstali vzadu. Obrovští ptáci číhali na obloze. Otevřel jsem dveře na plošinu, abych si promluvil s řidičem, ale nenašel jsem ani jeho. Pěkná komedie! Bez šoféra, jezdí si to bez šoféra po poli. Zanedlouho se setmí a já sám v téhle zatoulané tramvaji, která si jede kam se jí zlíbí. Cítil jsem, že mi najednou chybí ta tělnatá dáma. Vedle ní bych se cítil víc v bezpečí. Posadil jsem se na jiné sedadlo a pozoroval, jak se přehrabují ptačí zobáky ve zcela spálených mršinách koní, jichž stále přibývalo v zoufalém trysku s pálícími hřívami odněkud zpoza obzoru. Uslyšel jsem slabounké veselé zakvičení a otočil se. Nejdříve jsem se hloupě polekal. Bylo to buclaté růžové prasátko, které vylezlo zpod sedadla. Proč bych se bál? Byli jsme teď dva. Vzal jsem prasátko do náručí a posadil se znovu k okénku. Začínalo se stmívat. Koně klusali s hořícími hřívami podél tramvajových kolejí vytrvale pronásledovaní těmi divnými ptáky s ocelovými zobáky. Hladil jsem prasátko se srdcem sevřeným

strachem. Mělo taková měkounká jemná ouška, a něžný sametový rypáček! Občas jemňounce zakvičelo, zavrtané v mém náručí. A nakonec zůstávala ještě naděje: možná koleje někde končí a potom se tramvaj... rozjede zpět, do města.

připravil a z rumunštiny přeložil Tomáš Vašut

JAN VÁLEK

Fortel

když jsem se dost naumíral
vstanu. vřelé kafe snídám

když jsem se dost navzdoroval
lehnu: no tak vida

Ámen

v časích oranžových dýní
piju podzimní čaj.
jsou ústupy jíní
na znak že býval máj

v dobách ocúnů
vypiju čaje hrnek.
na zubu zatrnu:
bude dost trnek?

Abiturientská černá káva

přepočítáváme se: všichni
přepočítáváme se všichni
přepočítáváme se: jeden chybí
po druhém
poslední nikdy nechybí
dobrý kantor dvakrát umře
jednou tak sobě
s posledním abiturientem nadobro
tak tady je ta černá káva

Přesto proto přijď

přijď prosím
hovořit nad silnou sklenicí
vůně tenké lípového čaje

nad párou
zná jak vločka sněhu taje
podle tří os klaná

nic
vločka čaj hovor
nedožije rána

MICHAL JAREŠ

PODZIMNÍ POCHOPENÍ

„To léto letos
bylo až příliš nudné...“
„Odsoudils větou
svět, aniž bys jen půl dne
jenom byl.“ „Ano, to je to...“

STRACH

„Někdy se v noci
dá držet jen naděje...“
„Denní otroci!
Vždyť i sám strach bez děje
tu existuje pro cit!“

VĚŠTBY

Může se to stát
a také nemusí. Jsi
jenom z trávy hrad.
Vyvádíš husy z vsi,
ač krávy měl bys hnát.

ZABIJAČKA

Dva nože, vodu,
přijít ráno před teplem.
Trefit do bodu
z něhož je jen krůček k „jsem“ – – –
– Až k potrestání rodu...

KOLEM DOKOLA ŽIVÍ...

Zvuky polykal
koberec. Koberec lhář.
Vyčištěný sál -
ve skvrnách však skrytá tvář
a ve dřevu parket val.

Vendryňský poetický magazin

Vojtěch Kučera, Kosmákova 21,
615 00 Brno - Židenice
adalbert.weles@centrum.cz
<http://www.weles.cz>

JEDEN DEN

Co do rozsahu nevelká kniha „*Apáka a mamáka*“ autora Kolomana Kocúra z produkce slovenského nakladatelství L.C.A. je velmi příjemným počtením a je pozoruhodná v několika ohledech. Snad ani nemá děj, jenom se tak vine sto dvaceti stránkami, od začátku ke konci, v atmosféře polomaďarského a poloslovenského světa, ve kterém žijí dva stárnoucí manželé – apáka a mamáka.

Samotná próza a místo jejího děje je připomínkou nestálosti jakýchkoliv „věčných časů“. Vždyť jenom sami protagonisté za svůj život zažili přinejmenším pět státních celků, aniž by museli opustit svůj domov. Tento paradox je ostatně dobře znám i nám, třicátníkům. Kniha je doplněna malinkým slovníčkem, z čehož je patrné, že ani na Slovensku nejsou všechny výrazy z tohoto Maďarskem ovlivněného prostředí obecně známy.

Je obtížné posuzovat knihu bez znalosti širšího kontextu. Přesto se odvážím tvrdit, že se jedná o text pozoruhodný. Především mi svým důrazem na obyčejnost a všednost denního žití připomněl prózy Bohumila Hrabala, a to zvláště svým laskavým nadhledem. A pak, je příjemné číst příběh z prostředí, o kterém nyní víme především zprostředkovaně ze stránek novin a televizních obrazovek jako o komplikovaném regionu, kde dřímají národnostní spory, který tuto skutečnost sice nepomíjí, ale ukazuje ji z jiného, přirozenějšího úhlu.

Vlastně se v té knize nic nestalo. Nikdo nebyl zabit, nikam se necestovalo, nebyl prožit žádný velký příběh. Jenom stárnoucí děda si vypil několik skleniček, sešel do sklepa, otrhal ovoce na zahradě a babka navštívila kostel a obchod. Z pohledu mnoha lidí ničím nezajímavý den.

Přesto ve mně zůstal po přečtení knihy hřejivý pocit. Snad byl dán tím, že jsem na chvíli vstoupil do normálního světa lidských vztahů.

Pavel Kotrla

ALEXEJ ALECHIN

PODZIMNÍ SVÁTEK

V ten den se sluší poklonit se tomu, kdo
dává ti obživu.

Palmě, lodce, krávi.

A také šofér krásí girlandou svůj nákladák,
u předních kol rozkládá dary – banán, hrst
ořechů – a pronáší děkovnou modlitbu.

Chtěl bych vzhlednout na květy opletény
sejfk bankéře.

Připraven s psacím strojem rozdělit se
o banán.

KLÍČ K URČOVÁNÍ BÁSNÍ (Recenze-fejeton)

Jsem senior, mateřským jazykem dědek, a není divu, že v mladé poezii je mi ledacos vzdálené; připadám si ve vztahu k ní jako krátkozraký. Něco uniká, k něčemu nenajdu kód, někdy selhává trpělivost. Vyrůstal jsem na básních přísné kázně a promyšlené architektury, na druhé straně mi učaroval jejich opak s ohňostroji imaginace a fantazie. Umění těsnopisu mi zůstalo namnoze utajeno, snad i proto, že počet jeho systémů je nepřeborný.

Ale česnek mám rád. Je to náš český žen-šen, záruka zdraví a dlouhověkosti bez sklerózy. Plní také funkci čpavku při kříšení omdlelých a doporučovali ho i proti atomové bombě. Pochází z čeledi liliovitých, měl by mít tudíž blízko ke klasické lyrice – a přece ho romantičtí lyrikové nepustili do svých libosadů. Podle klasika je však přítomnost česneku v poezii (podobně jako v polévce a omáčce) ukazatelem a známkou – čeho vlastně? Zdraví? Pravosti? „Normálnosti?“

Mladý básník *Gabriel Pleska* v názvu své básnické sbírky česnek dokonce zdvojnásobil a opatřil vykřičníky: *Česnek! Česnek!* (vyd. Aluze, Olomouc 2003, 112 s.). Nejsem si však jistý, je-li to znamení sympatie anebo rozhořčení, protože v trojhlasé baladické básni *Havranpírko* rovněž dvakrát opakuje: „ V ranách mi česnek třelí“ – což není nejpříjemnější procedura.

Ale mě na této svěže mladé, spontánně nápadité sbírce upoutalo bezděké setkání s vlastní, tak dávnou mladostí. „Byl jsem zblednut a byl jsem zezelenán.“ Jak nás mohl Gabriel Pleska zaslechnout, když jsme přesně takto znásilňovali pasiva? Slyším dodnes z letité dálky kolegův report: „Byl jsem zblednut a vyblit.“ V témže čase vypuklo sledování plivání v poezii: „Plivat po sobě nazpátek, to je má pýcha.“ – „Za tatínka, za maminku po jednom odplivnutí.“ (O. Kryštofek, 1945).

Jak potom nezaregistrovat Pleskova lyrického subjektu se psem, kterak plivají „z okna pod sebe“! Ale hlavně jsem se zaradoval, že se po zásluze dostává básnické oslavy drahému, skrz naskrz ochňapanému a v listoví proměněnému, dědičnému Polívkově Klíči k určování rostlin! Faustus-Polívka proměňoval rostlinopis v nádherné dobrodružství, které nicméně mělo svůj řád a zákonitou posloupnost. Jeho poezii Pleska objevil a skvěle demonstuje.

Dnes už vím, že tato nepostradatelná botanická příručka patřila k nejužívanějším knihám Jana Zahradníčka a poskytla mu potěšení po návratu z vězení, když podle ní určoval plevely na uhřínovských rumištích a podle plotů.

Fascinující je Pleskovo zacházení se starobytným inventářem a lyrickými rekvizitami užuž odumírajícími v rukou básníků minorum gentium. Sluníčko a měsíc jsou u něho ožrané jelenem a krtky, kačeny plují pod zemí, skřítek „v hovně si hloubí skryš“, rudý šípek je svět uprostřed trní; existuje také „strom zvláštní řeči, jiného jazyka“, a v jednom z básnických receptů a návodů jsou stromy určené k rozkousání... A což „lysá srdce“, „krokodýlí kožesiny na šjích krásných dam“, „havran carevič“... K zapamatování je i „paní vrahová“. Se záviděníhodnou snadností až ležérností shrne autor celé soubory někdejších experimentů do několika veršů jediné básně, např. deklinaci „jazyčete“ (= malého jazyka) osolí několika inovovanými úslovími („slyším zlato růst“) a závěrečným obdobně modifikovaným naučením z přísloví...

Z hříček a polosnů prvního oddílu vyrostly streevize střední části sbírky, dvouhlasých a vícehlasých malých dramát, scénářů, návodů, receptů a rad. Závěrečná pocta „Polívkovi“ (nikoliv valašskému králi!) je autorem charakterizována s přesností naučených textů jako „tápání, šmátrání po zdech, hledání klíčů“. Já svůj klíč také teprve hledám, některé nálezy záchytných bodů, orientujících k zámkům, jsem zmínil. Systematiku hledání bohudíky žádný Polívka ani Faustus nezpracoval, čtenáři nezbyvá než šátrání v textu.

Šestadvacet variant, které básník nabízí v závěru sbírky, skrývají ve svém číselníku falešný kód. Ale kdo není alergický na silice česneku, nepochybně svůj kód objeví.

Mojmír Trávníček

NĚKOLIK POZNÁMEK K POLOVINĚ TARANTINOVA ARCIDÍLA

Snímek *Kill Bill* na první pohled zaujme dokonalou, až filigránskou propracovaností jednoty a ucelenosti svých složek. Zatímco v *Pulp Fiction* se Tarantino spokojil s velmi invenční hrou s chronologií jednotlivých dějových pásem, v *Kill Bill* se pouští ještě dál.

Časová souslednost je systematicky porušována, následek předchází příčině, dramatický vrchol je znám daleko dříve, než k němu na konci filmu dojde (top protivnice O-Ren Ishii je na seznamu mrtvých odškrtnuta již v samém počátku, dávno předtím než se jejím soubojem s „Nevěstou“ uzavírá celý film). Mezititulky v úvodech jednotlivých kapitol se zpočátku zdají být matoucí a nepřehledné (stejně jako v dalším časovou kontinuitu rozrušují-

cím díle, *Adaptaci* Spika Jonzeho), v průběhu filmu jako diváci zjišťujeme, že vše je vlastně dokonale průhledné, jen dovedně autorsky zamotané. V černobílém prologu se mlhavě dovídáme o zradě Billa a jeho kumpánů, po čtyřleté pauze (nevěstině kómatu) se hlavní hrdinka probouzí a vydává se na cestu pomsty. Fabuli *Kill Bill* lze odvyprávět jednou větou, čímž se opět dostáváme k formě, která jednoznačně dominuje nad obsahem.

K dovedné machinaci s filmovým časem se přidávají hrátky v rovině obrazové. Barevné kapitoly jsou velmi stylizované, Tarantino užívá zřetelných kontrastů (žlutá kombinéza „Nevěsty“ versus šiky japonských zabijáků v černých oblecích, potažmo sněhobílá O-Ren Ishii), barva je aktivní složkou filmu do té míry, že *Kill Bill* místy připomíná bravurně nakreslený a ještě lépe vybarvený comics. Celá jedna kapitola je potom vyvedena jako animovaný film, konkrétně ve stylu japonských anime. Zavraždění rodičů O-Ren Ishii je vrcholem brutality filmu, cákanice krve nestříkají z bezejmených bojovníků, ale z bezmocných rodičů holčičky skryté pod postelí. Démoničnost a hrůznost této sekvence tlumočí animovaný film efektivněji a samozřejměji než klasický hraný obraz. Podobnou funkci má i černobílý obraz v retrospektivě likvidace „Nevěstiny“ svatby a také v boji „Nevěsty“ proti tlupě mužských bojovníků. Černobílá opona milosrdně skrývá brutalitu osudovou, stejně jako brutalitu absurdně přexponovanou.

Ve filmu *Pulp Fiction* se Uma Thurmanová jako Mia Wallace rozovídá o svém účinkování v kung-fu seriálu s názvem *Síla liščí pětky*. Při sledování *Kill Bill* máme pocit, že se Tarantino tímto fiktivním dílkem inspiroval. *Síla liščí pětky* bylo ryze feminní kung-fu, jednou ze členek party byla postava Umy Thurmanové, každá z pětky byla specialistkou na jiný druh boje a každá členka měla bizarní jméno či přezdívku. *Kill Bill* vypráví o skupině ženských strojů na zabíjení, Uma Thurman hraje jednu ze členek party (byť hned v úvodu zrazenou), jejími protivnicemi jsou charakterově i profesně vytříbené vraždící specialistky s roztodivnými přezdívkami. První část eposu *Kill Bill* je navíc dokonale ženským filmem – muži zde vystupují v roli pomocníků či málo nebezpečných protivníků (ovšem s výjimkou nepoznaného a tudíž mlhou božství opředěného Billa). Tarantino ve svých filmech stále intenzivněji upřednostňuje ženy – od takřka neženských *Gaunerů*, přes situaci „půl na půl“ v *Pulp Fiction*, k samostané hlavní hrdince v *Jackie Brownové*.

Finálním soubojem žena versus žena je demýtizován žánr westernu, jehož poslední souboj bývá doménou mužů. Z westernu si režisér půjčuje ta-

jemný charakter hlavní hrdinky, jejíž jméno je při svém vyslovení dokonce postmoderně zaretušováno pípnutím. Aspekty finálního souboje jsou konstruovány nelineární chronologií (již předem víme, že O-Ren Ishii bude zabita), dokonalým protikladem znalosti a neznalosti obou akterek (o životě „Nevěsty“ nevíme prakticky nic), klapáním dřeva ve studně (cyklicky se opakující chvilková katarze) a také nádhernou stylizací scény a samotného boje. Z výše uvedeného nám dochází, jak dokonale propracovaný systém je nám předkládán.

Inspirace comicsovou poetikou je ve filmu patrná snad v každé bojové či násilné scéně. Krev teče proudem, rezignujíc na jakékoliv fyzikální či morální zákony. Ještě nikdy v historii kinematografie snad nebylo násilně otevřeno tolik tepen... V intencích comicsu je nejen postupné vybíjení charakterově odlišných protivníků, ale také cestování po různých (co nejatraktivnějších) koutech světa.

Kung – fu způsobu boje je v *Kill Bill* jako šafránu, daleko největší prostor má samurajský bojový styl. Kodex čistoty, cti a absolutní věrnosti svému pánovi, který tak důsledně rozpracoval Jim Jarmusch ve svém *Ghost Dog – Cesta samuraje* je opět svým způsobem postaven na hlavu. Souboje jsou ladné a dokonalé především fyzicky, morálně čistý a tudíž esenciálně samurajský je pouze souboj finální. Velký důraz je kladen na eleganci a dokonalost mečů, čímž je naplněna Tarantinova fetišistická záliba ve zbraních (zabijáci z *Pulp Fiction* či *Od soumraku do úsvitu* nemají ke svým zbraním pouze majetnický vztah).

Tarantino připravoval *Kill Bill* celých šest let. Jeho ambicí bylo natočit nejlepší akční film všech dob. *Kill Bill* však od samého začátku hraje na parodicky hravou notu, kterou se neustále tlačí do žánrové nadroviny. Zjednodušeně lze říci, že Tarantino nenatočil nejlepší akční film všech dob, ale (při téměř zaručené kontinuitě druhého dílu) nejlepší poctu filmům, za jejichž zhlédnutí se někdy stydíme.

Jan Jílek

RUMUNSKO, JAKÉ JE

Brněnský lékař a básník Vladimír Šrámek popisuje ve své knížce *Rumunsko mýma očima* (Weles 2002) zážitky z prázdninové cesty do Rumunska. Proč ne, žánr poetického cestopisu má úctyhodnou tradici přinejmenším od časů Sterneovy *Sentimentální cesty* a právě výpověď, která se nesnaží o objektivitu za každou cenu, může nečekaně proniknout až k jádru věci. Na rozdíl od mnoha hledačů povrchní exotiky, kteří s sebou často vozí náklad

předsudků a opovržlivosti vůči cizím zvyklostem, Šrámek se snaží Rumunsko pochopit, zvažovat jiné varianty osudu, odlišného od toho našeho a přitom nikoli nepodobného. Myšlenky proto často od karpatských vrcholů zalétají domů, autor rekapituluje svoji minulost: „Ten rok dostali Rumuni pod stromeček podivný dárek. Manželé Ceaușescu byli zastřeleni. Revoluce poněkud nesametová. Ale možná, že se stačilo ukázat, kdo je kdo. To u nás stačilo nasimulovat chřipku a po týdnu se přidat na vítěznou stranu. A že jsem byl členem KSČ? No, víte, já jsem do ní vstoupil, aby v ní byl alespoň nějaký slušný člověk. Ten připosranej argument jsem slyšel od spousty svých souputníků.“

V čapkovském duchu si Šrámek všímá detailů, jako jsou toulaví psi nebo piknikující rodinky v daciích a snaží se tak během chození po horských hřebenech a koštování místního piva proniknout Rumunsku „pod kůži“, vidět ho jinak než tradiční českou optikou coby zemi žebrajících cikáňat a vyděračských celníků. Také fotografie Jozefa Fodora, které tvoří nedílnou součást publikace, ukazují jedinečné okamžiky ze života lidí, kteří jsou příliš chudí na přetvářku. Všechna překvapení, která Rumunsko poutníkovi nabízí, jsou zde předkládána ve formě konstatování, které nijak neomezuje divákovu fantazii. Právě využití služeb slovenské cestovky vede k úvahám nad naší „hassliebe“ k bývalým federálním partnerům, do níž se vejde neustálé vzájemné poštuchování i solidarita v nečekaných chvílích. Tady, na opačném konci karpatského oblouku, se naše domácí rozdílý naráz zdají směšně nepodstatnými. Vydat se za romantikou nedotčené přírody má ovšem svá úskalí: „Cestovní ruch je vedle televize jedním z nejučinnějších hybatelů globalizace – turisté jsou údernými oddíly kapitalismu západního stylu, šířící sociální a psychologickou nákazu se stejným účinkem, jako dříve kolonizátoři za sebou nechávali neštovice, spalničky a tuberkulózu,“ napsal sociální ekolog David Nicholson-Lord. Šrámek si tohle ovšem uvědomuje: „Proč na Východ? To už toho Západu máme po 12 letech dost? Slovanské a další geny? No to asi ne – ale přeplněné pláže u Saint–Tropez mmě loni vzaly kus dobré nálady. A ani růžové provensálské víno mi ji zcela nedokázalo vrátit. Takže sem směřujeme pro srovnání? Asi ano. Romantika nedokonalého, naše vlastní minulost. Chceme se škodolibě pokochat nižší životní úrovní svých východních susedů? Vidět bavlněné tepláky v ulicích? Ty s popuštěnou gumou? A chvíli se cítit jako páni? No snad. Občas. Ale musíme si pospíšit. Rumunsko se už totiž také pomalu vyvléká z té oprátky, kterou mu Ceaușescu nasadil. Benzínové pumpy se známými nápisy stopují hla-

dová auta. Holandská Mušle, italská Vlčice. Bezchybné dopravní značení. Angličtina z úst osmahlých dětí v rozdrbaných trenkách. A tak radím. Jděte do Rumunska rychle. Možná, že za pár let bude směr výletů za exotikou opačný...”

Vznikla pěkná knížka, i když nikoli bez nedostatků (například chybné psaní jména Ceaușescu). Místy je autor příliš osobní, ostatně ne všechny jeho postřehy jsou dostatečně zajímavé a originální. Přesto patří tento nenápadný cestopis mezi nejsympatičtější nakladatelské projekty poslední doby.

Jakub Grombříř

TO NEJLEPŠÍ Z TRADICE ČESKÉHO HISTORICKÉHO ROMÁNU

Historická próza se u nás těšila značnému autorskému i čtenářskému zájmu už od svých žánrových počátků v období preromantismu. Tento zájem ještě zesílil v druhé polovině dvacátého století, kdy na jednom břehu oficiálně protežovaní autoři (Kaplický, Kratochvíl, Vaněček) i nadále vytyčovali základní osnovu českých dějin v intencích jiráskovského modelu (husitství - selské bouře - národní obrození), a na druhém břehu téže řeky autoři zejména v 70. letech (Šotola, Daněk, Erben, Kömer) vydávali historické prózy plné alegorií a odkazů na soudobou normalizační společnost. Snaha skrýt aktualizační záměr před cenzory vedla přitom prozaiky k výrazně estetickému zpracování historické doby, aniž by přitom upouštěli od důkladného pramenného studia.

Po převratovém roce 1989 všeobecný zájem o beletristické zpracování naší historie načas opadl (s výjimkou výtečného Körnerova románu *Smrt svatého Vojtěcha* z roku 1993) z několika pochopitelných důvodů. Nadále nebylo třeba maskovat výpovědi o současné společnosti historickými kulisami, navíc proměny české společnosti byly tak rychlé a plné až dobrodružných reálií, že spisovatele docela pohltily. Jistou úlohu sehrálo také množství domácích historiografické produkce, která ztrátu čtyřiceti let marxisty glajchšaltovaného pohledu na českou minulost rychle doháněla, a v neposlední řadě razantní nástup tzv. historické fantasy, do té doby u nás prakticky neznámé. Pokud byla nějaká historická doba beletrií přece jen reflektována, pak to platí jedině o období okupace, protektorátu a odsunu Němců z pohraničí, ale zde ještě nebyl a není dostatečný časový odstup, aby nad vzpomínkami a vlastními autorskými zážitky převážil nezaujatý a řece jen objektivnější pohled. Situace se mění až

na konci 90. let, zejména díky Macurově erudované obrozené tetralogii *Ten, který bude* a Vokolkovu imaginativnímu románu *Cesta do pekel*, které svým odlišným pohledem na tutéž dobu reprezentují dva póly historické prózy a přinášejí nové žánrové podněty.

Ani letošní bilance historické prózy by nebyla svou kvalitou nijak výjimečná, kdyby se ovšem koncem léta na knihkupeckých pultech neobjevila objemná próza Aleše Novotného s obrazným názvem *Hvězda kruhu knížat*. Podle informací poskytnutých nakladatelskou redakcí pochází doposud neznámý autor z Moravy, již delší dobu má zavedenou lékařskou praxi v Německu a historie je jeho velkou láskou, kterou se rozhodl zúročit prozaickou prvotinou. A vybral si dobu velmi dramatickou, která nebyla dosavadní historickou prózou reflektována, a sice konec 11. století, poznamenaný vražednými praktikami knížat vládnoucího rodu Přemyslovců, jenž se poněkud „přemnožil“ (odkazují tím na kapitolu *Žemličkovy syntézy Čechy v době knížecí* popisující právě tuto dobu, která má název „Příliš mnoho knížat“). Kníže Břetislav I. totiž před svou smrtí v roce 1055 zavedl jako závazný stařešinský řád, což znamenalo, že panujícím knížetem měl být vždy nejstarší a fyzicky způsobilý člen vládnoucího rodu (na rozdíl od pozdější primogenitury, kdy nastupoval vladařův nejstarší syn), sám přitom zanechal pět synů. Po krátké vládě Spytihněva se vlády ujal mladší Vratislav, jenž byl roku 1086 jako první Přemyslovec korunován za českého krále.

A právě na sklonku Vratislavovy vlády, konkrétně ve třech letních měsících roku 1091, se odehrává Novotného příběh. Šestnáct kapitol orámovaných prologem a epilogem líčí Vratislavovo neúspěšné obléhání brněnského hradu, kterým chtěl zbavit následnického práva svého jediného žijícího bratra Konráda a sjednotit do svých rukou celou Moravu. Tímto činem, kterým chtěl zajistit budoucí vládu svým synům, by se zpronevěřil otcovu ustanovení a narušil zavedený seniorát. Autor se soustředí na tři klíčové muže rodového konfliktu: Vratislava, Konráda a Vratislavova nejstaršího syna Břetislava, který má být po neshodě s otcem odsunut z nástupnictví. Ostatní postavy netvoří ovšem pouhé pozadí událostí a čtenář vcelku detailně poznává ostatní členy vládnoucího rodu, představitele katolické církve, královskou i knížecí družinu. Výsledkem je pak věrohodný obraz doby, ke kterému přispívá autorova schopnost odlišit myšlení a vnímání lidí různých společenských vrstev tehdejší doby. Krátký čas příběhu přitom není na škodu věci, historický kontext a předchozí události nezbytné

pro pochopení pohnutek a jednání postav poznává čtenář prostřednictvím retrospektivních pasáží v pásmu vypravěče nebo ve vnitřních monolozích postav. Zřetelně se zde projevuje autorova erudice, neboť konkrétní příběh se shoduje se známými historickými fakty, při naší omezené znalosti tehdejší doby Novotnému přesto zbývá dostatek prostoru pro vlastní představivost.

Ústřední příběh historických postav na politickém výsluní je přitom vyvážen vedlejšími liniemi. Sem patří především přátelství dvou Benátčanů ve službách českého krále, šaška Janka a lékaře Donicia, kteří vzpomínají na rodné město a provádějí nebezpečné kousky (Janek odposlouchává královu porady, Donicio zase zachrání nenarozené dítě z útroh umírající rodičky), výzdoba znojemské kaple sázavským opatem Božetěchem či ne zcela vyřešená detektivní zápleтка související s násilnou smrtí druhorozeného Vratislavova syna Bořivoje. Jednu z vedlejších postav představuje rovněž kanovník svatovítské kapituly Kosmas, jehož latinsky psaná *Česká kronika* (konkrétně konec druhé knihy) je jediným pramenem pro poznání líčené doby. Barvitý příběh doplňují poetické popisy sídel i krajiny, při popisu Moravy je vyzdvížena specifická a podmanivost této země, která pohlcuje přichozí české rody a do dvou generací z nich dělá Moravany (tak jako v případě brněnského údělníka Konráda).

Přidáme-li k výše řečenému dokonalou redakci svazku, zasvěcený doslov brněnského historika Martina Wihody, který netvoří pouhý doprovod k samotnému románu, vkusnou obálku a na dnešní poměry nezvykle příznivou cenu vázaného titulu, nezbyvá než doufat, že pokud se Aleš Novotný rozhodne sepsat další historický příběh, nabídne mu nakladatelství Academia znovu pomocnou ruku. Při jeho spisovatelském umění by bylo škoda zůstat u jednoho, byť vydařeného titulu.

P. S.: Je pozoruhodné, že Novotného román není ojedinělou letos vydanou prózou, která se odehrává na přelomu 11. a 12. století. Zmíněný přední medievalista Josef Žemlička se totiž rozhodl s danou dobou vypořádat beletristicky a svůj prozaický pokus nazval *Zpověď Kukaty aneb Chmurný příběh z dob, kdy v Čechách vládli Přemyslovci*. Jedná se o fiktivní výpověď Kosmou zmíněného knížecího druha, který vykonává špinavou práci svých pánů. Není přitom náhodné, že Kukata vystupuje i v Novotného románu jako člen Břetislavovy družiny a jako hlavní podezřelý z Bořivojovy vraždy (!).

Erik Gilk

